مطالعات محیطی هفت حصار شماره بیست و چهارم/ سال ششم/ تابستان ۱۳۹۷
صفحات ۱۰۵-۹۳

سنجش کیفیت محیط سکونت شهری با رویکرد رضایتمندی مبتنی بر دیدگاه تجربی (نمونه موردی: شهر ارومیه)

اصغر شکرگزار*، حسین نعمتی علیکان**، عزیز شکاک نالوس***، غلامرضا عابدینی****

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۱/۲۵
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۳/۲۹

چکیده

در سال‌های اخیر، بروز بحران‌های مختلف در ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی شهرها و... که ناشی از فقدان برنامه‌ریزی مناسب در سطح محلی است، سبب تنزل کیفیت محله‌ها، نواحی و مناطق شهری شده است. با استفاده از اصول سکونت پایدار، در فرآیند برنامه‌ریزی شهری و بهره‌مندی از ظرفیت‌های سکونتی، می‌توان به‌منظور ارتقا کیفیت محیط بهره جست. نخستین گام برای دستیابی به این منظور، ارزیابی میزان پایداری سکونتگاه‌های شهری در سطح محلی و منطقه‌ای است. در این پژوهش هدف سنجش کیفیت محیط سکونت شهری در مناطق شهری ارومیه است. این هدف با توجه به رویکرد رضایتمندی مبتنی بر دیدگاه تجربی شکل‌گرفته است. جهت رسیدن به اهداف موردنظر، ضمن بررسی و مطالعه پیشینه و ادبیات تحقیق، ابعاد و گویه‌های کیفیت محیط سکونت شهری انتخاب‌شده‌اند. سپس، با توجه به تعداد خانوار (۲۲۳۴۰۲) از طریق فرمول کوکران حجم نمونه با خطای ۵ درصد ۳۸۳ نفر برآورد و متناسب با تعداد خانوار در سطح مناطق توزیع شد. برای تجزیه‌وتحلیل توصیفی و استنباطی اطلاعات حاصل از پرسشنامه از آزمون‌های آماری (T تک نمونه‌ای، کروسکال والیس و نمودارها) در محیط SPSS استفاده گردیده است. نتایج تحقیق نشان داد که بعد محیطی به‌عنوان شاخص منفی با میانگین ۲/۸۷ وضعیت نامناسبی دارد. بعد اجتماعی – فرهنگی با مقدار ۲/۸۸ تقریباً از وضعیت خوبی برخوردار است. مقدار بعد اقتصادی ۲/۶۸، بعد کالبدی ۲/۵۹ و بعد مدیریتی ۲/۵۱ که نتایج گویای پایین بودن رضایتمندی شهروندان از کیفیت سکونتی است. طبق تکنیک کروسکال والیس منطقه ۴ رتبه اول، منطقه ۳ رتبه دوم، منطقه ۱ رتبه سوم، منطقه ۲ رتبه چهارم و منطقه ۵ رتبه پنج را ازلحاظ رضایتمندی از کیفیت سکونت شهری به خود اختصاص داده‌اند. درنهایت جهت رفع مشکلات و افزایش رضایتمندی و رفاه شهروندان گویه‌های ابعاد ۵ گانه بر اساس نمره به‌دست‌آمده اولویت‌بندی شده‌اند؛ قابل‌ذکر است بر اساس دیدگاه تجربی نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر با مطالعات پیشین مطابقت دارد.

واژگان کلیدی

کیفیت محیط، رضایتمندی، دیدگاه تجربی، مناطق شهر ارومیه

* استادیار، گروه جغرافیا، برنامه‌ریزی، دانشگاه گیلان، ایران
** دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه علمی جغرافیا، دانشگاه گیلان
*** دانشجوی ارشد برنامه‌ریزی شهری، گرایش محیط‌زیست، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور اشنویه، ایران
**** دانشجوی ارشد شهرسازی، گرایش برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، یاسوج

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]

مقدمه

رشد شهرنشینی و گسترش کالبد شهرها، موجب بروز بحران‌های مختلف در زندگی شهری نظیر مشکلات محیطی و نزول کیفیت محیط شهرها شده است. اوایل دهه ۱۹۶۰ بحران‌های شهری گسترده‌تر شد و به دنبال بروز و گسترش بحران در جنبه‌های مختلف زندگی شهری اعم از زیست‌محیطی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و... یک آگاهی عمومی نسبت مشکلات محیطی و نزول کیفیت محیط شهرها در مقیاس شهری و محلات مسکونی به وجود آمد (Van poll, 1997: 1)؛ بنابراین امروزه کسی نیست که نداند شهرهای به‌سرعت رشد یافته چگونه اصل زندگی شهری و حیات محله‌ها و مناطق را به فراموشی سپرده‌اند و تنها با اهداف کوتاه‌مدت و توسعه سریع، پاسخگو بوده‌اند. مفاهیمی چون توسعه پایدار شهری، بازیافت کالبدی، توسعه از درون، تجدید حیات شهری، شهر گرایی نو، انسان‌محوری توسعه، جامعه مدنی، شهر سالم و شهر سبز، همه بیان متفاوت از یک مقصود یعنی بهتر زیستن انسان در فضای مناسب است که نیازی واقعی و حیاتی در دنیای رو به رشد شهرنشینی است (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۴). در دهه‌های اخیر همزمان با فراگیر شدن مشکلات عدیده شهرها، مفاهیمی چون افزایش کیفیت محیط در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و... در جهت مقابله با مشکلات فوق مطرح‌شده‌اند. به‌طوری‌که امروزه افزایش کیفیت محیط شهرها یکی از اهداف مهم طرح‌های شهری است (تقوایی و معروفی، ۱۳۸۹: ۵). لذا امروزه اهمیت محیط‌های سکونتی شهری به‌عنوان سکونتگاه‌های اصلی مردم، روزبه‌روز در حال افزایش است. به‌طوری‌که این محیط‌ها در وهله اول ابزار مهمی برای توسعه انواع شاخص‌های زندگی نظیر سلامت، خانواده، کار یا فراغت و ...را فراهم می‌آورند. دوم اینکه، جمعیت زیادی در نواحی به‌شدت شهرنشین شده زندگی می‌کنند و یا در آینده‌ای نزدیک زندگی خواهند کرد که می‌بایست به کیفیت محیط سکونت آن‌ها توجه ویژه شود (رفیعیان، ۱۳۹۱: ۱۰). کیفیت محیط مفهومی انتزاعی است که درنتیجه کارهای انسانی و طبیعی در مقیاس‌های فضایی مختلف عمل می‌کند؛ به‌واقع می‌توان کیفیت محیط یکی از دل‌مشغولی‌های دانش طراحی شهری دانست. این امر به‌گونه‌ای است که در بسیاری از نظریه‌پردازان ارتقاء کیفیت محیط را مهم‌ترین وظیفه فعالیت طراحی شهری می‌دانند (پاکزاد، ۱۳۸۵). کیفیت محیط نه‌تنها به حوزه برآورد سازی مادی انسانی توجه دارد، بلکه تأمین و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی و توسعه‌ای اجتماعات بر اساس الگوهای رفتار اجتماعی را در نظر دارد؛ بنابراین بهبود و ارتقا کیفیت محیط مسکونی، به‌مثابه یکی از اهداف اصلی سیاست‌گذاران عمومی تبدیل‌شده است (براتی و کاکاوند، ۱۳۹۲: ۲۶)؛ بنابراین، امروزه ارتقاء کیفیت محیط به‌ویژه در محیط‌های شهری، هدف مهم اجرای طرح‌ها و برنامه‌های شهری در کشورهای مختلف به شمار می‌رود و پرداختن به فضاهای شهری و افزایش توانمندی‌های آن‌ها ازجمله ابزارهای مهم ارتقای کیفیت محیط تلقی می‌شود (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۶). توسعه همزمان ایده‌های کیفیت محیط سکونت شهری و شاخص‌های آن، یک فعالیت هدفمند است (Brown, 2003: 19). لزوم ارتقای کیفیت محیط و به‌تبع آن کیفیت زندگی، یکی از رویکردهایی است که درزمینه اصلاح و تکامل مفهوم توسعه به وجود آمده است (میمندی پاریزی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۹). کیفیت محیط سکونت شهری معمولاً از طریق شاخص‌های ذهنیِ حاصل از پیمایش و ارزیابی ادراکات و رضایت شهروندان از زندگی شهری و محیط سکونتی آنان؛ یا با استفاده از شاخص‌های عینی حاصل از داده‌های ثانویه، اندازه‌گیری می‌شود؛ تا بدین‌وسیله سنجشی سیستماتیک در خصوص میزان رضایتمندی و بهره‌مندی شهروندان از ویژگی‌های محیطی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و مدیریتی محیط سکونت به دست آید (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۸). در چند سال گذشته، شهر ارومیه به دلایلی چون خشک شدن دریاچه، تغییرات کاربری فراوان، سوء مدیریت و ضعف نهادهای شهری، بیکاری، کمبود خدمات شهری، نابرابری در توزیع خدمات و امکانات شهری، پایین بودن سرانه تجهیزات و تأسیسات شهری و... مشکلات فراوان محیطی، اقتصادی، مدیریتی، کالبدی و اجتماعی جهت سکونت در شهر ایجاد کرده است. پژوهش حاضر با دیدگاه تجربی و بهره‌گیری از ادراکات ذهنی و عینی ساکنان به دنبال بررسی سنجش کیفیت سکونت شهری در مناطق شهر ارومیه است؛ این امر میزان رضایتمندی شهروندان شهر ارومیه به تفکیک مناطق را مشخص و وضعیت شاخص‌های سکونت شهری را نمایان می‌سازد. درنهایت با توجه به نتایج، گویه و شاخص‌ها را جهت اقدام و رفع مشکلات اولویت‌بندی می‌کند.

پیشینه تحقیق

مطالعه سیستماتیک در مورد کیفیت محیطی شهری تقریباً جدید است و به‌طورکلی محدود به نیمه دوم قرن بیستم می‌شود. اف. ام. کارپ و همکارانش مطالعات انجام‌شده درزمینه کیفیت محیط را به دودسته تقسیم کرده‌اند (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲). دسته اول شامل مطالعات اولیه‌ای هستند که به‌طور جنبی با موضوع کیفیت محیط مرتبط‌اند و دسته دوم از تحقیقات انجام‌شده نیز روی خصوصیات افراد ساکن در یک محله متمرکزشده است؛ به‌طورکلی تحقیقات درزمینه کیفیت محیط شهری نخست از کیفیت مسکن و رضایت از محیط سکونتی شروع‌شده و به‌تدریج به مقیاس‌های وسیع‌تر در سطح محلات، شهر، منطقه و کشور کشیده می‌شود(Van Kamp and et al, 2003: 6).

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1397.6.24.10.7]

اسماعیل۱ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی که باهدف اندازه‌گیری کیفیت سکونتی در شهر کوالالامپور در مالزی انجام دادند، با استفاده از سنجش شاخص‌های عینی و ذهنی به این نتیجه رسیدند که به‌طور عموم، ساکنان از طراحی فیزیکی راضی، اما از عناصر محیطی فیزیکی در این مناطق ناراضی هستند. هوانگ و دیو۲ (۲۰۱۵) پژوهشی را باهدف بررسی رضایتمندی سکونتی مسکن اجتماعی در شهر هانگژو در چین انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که محیط محله، تسهیلات عمومی و مشخصات مسکن، عوامل اصلی تأثیرگذار بر رضایتمندی ساکنان از محیط سکونتی هستند. ووک کورو و اونی۳ (۲۰۱۴) پژوهشی را باهدف ارزیابی کیفیت سکونتی در بندر هار کورت در نیجریه انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که بهبود وضعیت سکونتی، با در نظر گرفتن تصویر ذهنی ساکنان و مشارکت آن‌ها از اهمیت بسیاری در برنامه‌ریزی برای این مناطق سکونتی برخوردار است.

چیارازو۴(۲۰۱۴) پژوهشی باهدف بررسی تأثیرات وضعیت محیط بر انتخاب محل سکونت در تارانتو ایتالیا انجام دادند و با تمرکز بر تأثیرات کیفیت محیطی و چشم‌انداز بر ارزش ملک محل سکونت در این منطقه، به این نتیجه رسیدند که پارامترهای کیفیت هوا، سروصدا، وضعیت حمل‌ونقل و دسترسی برای ساکنان در این منطقه اهمیت زیادی دارد و بر ارزش محل سکونت تأثیرگذار است. جعفری مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی که باهدف سنجش کیفیت محیط سکونتی محلات شهری خرمشهر و ضیا بری رشت انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیدند که در محله خرمشهر شاخص‌های اجتماعی و کیفیت محیط مسکونی در سطح مطلوب و شاخص‌های دسترسی، ویژگی‌های فیزیکی محیط و خدمات عمومی کمتر از سطح متوسط کیفیت قرارگرفته‌اند و در محله ضیا بری، شاخص‌های دسترسی، ویژگی‌های اجتماعی محیط، کیفیت واحد مسکونی و خدمات عمومی بیشتر از سطح متوسط کیفیت هستند. براتی و کاکاوند (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان ارزیابی تطبیقی کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان (موردی: شهر قزوین) انجام داده‌اند. نتایج حاصل بیانگر آن است که شهروندان منطقه دو شهر قزوین نسبت به سایر مناطق، از مؤلفه‌های کیفیت محیط سکونت خود رضایت بیشتری دارند. رفیعیان و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی به سنجش کیفیت محیط شهری در شهر جدید هشتگرد پرداخته‌اند. بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده از این تحقیق، کیفیت محیط شهری شهر هشتگرد از دیدگاه ساکنین در سطح پایینی قرار دارد و بین دو سطح محیط شهری و محیط سکونتی شرایط متفاوت است. به‌طوری‌که کیفیت محیط سکونتی در سطح بالاتری نسبت به کیفیت محیط شهری قرار دارد. ملکی و حبیبی (۱۳۹۰) در پژوهشی باهدف ارزیابی کیفیت محیط محله چیذر با در نظر گرفتن معیارهای زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، با این نتیجه رسیدند که به‌رغم پایین بودن برخی از معیارها، محله چیذر ازلحاظ کیفیت محیط شهری نسبتاً پایدار است.

مبانی نظری

مفهوم کیفیت و کیفیت محیط شهری: واژه کیفیت در زبان لاتین (qual) به معنی چیزی و چه و Quality چگونگی آمده و qol ازنظر واژه به معنی چگونگی زندگی است و دربرگیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد منحصربه‌فرد بوده و با دیگران متفاوت است (فاضل نیا و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹۸). کیفیت محیط مجموعه‌ای از خصوصیات و ویژگی‌های محیط است که این صفات و ویژگی‌ها می‌توانند محلی یا عمومی باشند. کیفیت محیطی، اثر مستقیم بر کیفیت زندگی دارد (Banzhaf et al, 2014: 664-668). کیفیت محیطی، واژه‌ای است که به ویژگی‌های نسبی محیط‌زیست طبیعی، انسان‌ساخت و اثرات بالقوه چنین ویژگی‌هایی بر سلامت روحی و جسمی انسان اشاره می‌کند (فرجی سبک‌بار، ۱۳۹۵: ۶). برنامه‌ریزان معتقدند کیفیت محیط یک مفهوم اصلی برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و اجتماعی است و با مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، تنوع فضای اجتماعی، ویژگی‌های فیزیکی، فعالیت‌ها و وابستگی‌های مکانی و هویت شهری در ارتباط است. وابستگی مکانی خود از تجربیات شخصی مثبت و منفی در یک مکان خاص و عوامل تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و جغرافیایی و محیطی نشاءت می‌گیرد. برخی از برنامه ریزان نیز کیفیت محیط را در کنار عدالت، سازگاری، آسایش و کنترل نابسامانی‌های فضایی در شهر می‌دانند (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۸). تمرکز روی کیفیت محیطی اساس پژوهش در جغرافیای اجتماعی شهری است. در جغرافیای اجتماعی تلاش درخوری برای ارزیابی محیط‌های مختلف سکونتی شده است (علی زاده، ۱۳۹۲: ۶۴).

1 . Ismail
2 . Huang & Du
3 . Wokekoro & Owei
4 . Chiarazzo

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]

موضوع کیفیت محیط شهری ازجمله موضوعات موردتوجه برنامه‌ریزان شهری و کارشناسان حوزه‌های مختلف علوم انسانی، بخصوص در دهه اخیر بوده؛ و تعاریف متعددی از مفهوم کیفیت محیط در شهرها از جانب محققین ارائه‌شده است. بسیاری از پژوهشگران به بازشناسی این مفهوم پرداخته‌اند. کیفیت محیط موضوعی پیچیده و دربرگیرنده ادراکات ذهنی، نگرش‌ها و ارزش‌های گروه‌ها و افراد مختلف است (Porteous, 1971:155). کیفیت محیط را می‌توان به‌عنوان بخش اساسی از مفهوم گسترده‌تر از کیفیت زندگی دانست (Rivm, 2002:13). کیفیت محیط از برآیند کیفیت اجزای متشکله یک ناحیه معین حاصل می‌شود، اما بیشتر از اشاره به جمع اجزای سازندهٔ محیط، بر ادراک کلی از یک مکان دلالت دارد. اجزای سازنده محیط (طبیعت، فضای باز، زیرساخت‌ها، محیط انسان‌ساخت، فضای باز، تسهیلات محیط کالبدی و ذخایر طبیعی و روابط اجتماعی و...) هر یک مشخصات و کیفیات خاص خود را دارا می‌باشند (Van Kamp et al,2003:9). بااین‌حال به‌طورکلی کیفیت محیط شهری را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: کیفیت محیط شهری عبارت است از شرایط اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، محیط شهری که نشان‌دهنده میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از آن محیط است؛ درواقع «یک محیط باکیفیت بالا، حس رفاه و رضایتمندی را به جمعیتی که در آن ساکن‌اند به‌واسطه ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشند، منتقل می‌کند» (براتی و کاکاوند، ۱۳۹۲: ۲۷).

دیدگاه‌ها و نظریه‌های کیفیت محیط شهری

دیدگاه سیاست‌گذاران[1]: این دیدگاه که اغلب از سیاست‌های محیطی کشورها شکل می‌گیرد با توجه به شرایط غالب اقتصادی، اجتماعی و محیطی مناطق متفاوت است و از یک کشور به کشور دیگر در رابطه با چگونگی روش‌های برخورد با مسئله کیفیت محیط تفاوت‌های زیادی وجود دارد. بر اساس این دیدگاه می‌توان مفهوم کیفیت محیط سکونتی را به‌صورت یک مفهوم سلسله مراتبی چند شاخصه معرفی کرد؛ به این معنا که کیفیت محیط در هر مقیاس فضایی به‌وسیله چندین ویژگی ریزتر، تعیین می‌شود و این شاخص‌ها به‌منظور سنجش پذیری به شاخص‌های دیگری تقسیم می‌شود (Van poll, 1997: 11).

دیدگاه شناختی- روان‌شناسی: این دیدگاه اصولاً بر اساس رابطه انسان و محیط تأکید می‌کند و نظر بر این است که این رابطه به‌وسیله ویژگی‌های فردی و محیط تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مردم روی محیط‌زیست خود فعالیت می‌کنند و از سوی دیگر، وضعیت و شرایط محیط‌زیست نیز بر جمعیت ساکن آن تأثیر می‌گذارد. در مورد رابطه محیط و رفتار انسان، چهار موضع‌گیری نظری به شرح زیر قابل‌تشخیص است:

- رویکرد اختیاری (محیط هیچ تأثیری بر رفتار انسان ندارد)؛
- رویکرد امکان گرا (محیط تأمین‌کننده رفتار انسان و کمی بیشتر از آن است)؛
- رویکرد احتمال گرا (به عدم قطعیت نظام وقوع رفتارهای انسان و محیط عمل طراحان معتقد است ولی فرض می‌کند که اساس رفتار انسان متغیر است)؛
- رویکرد جبری شاخه‌ای از نظریه تکامل که محیط را تعیین‌کننده اصلی رفتار انسان می‌داند (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۴).

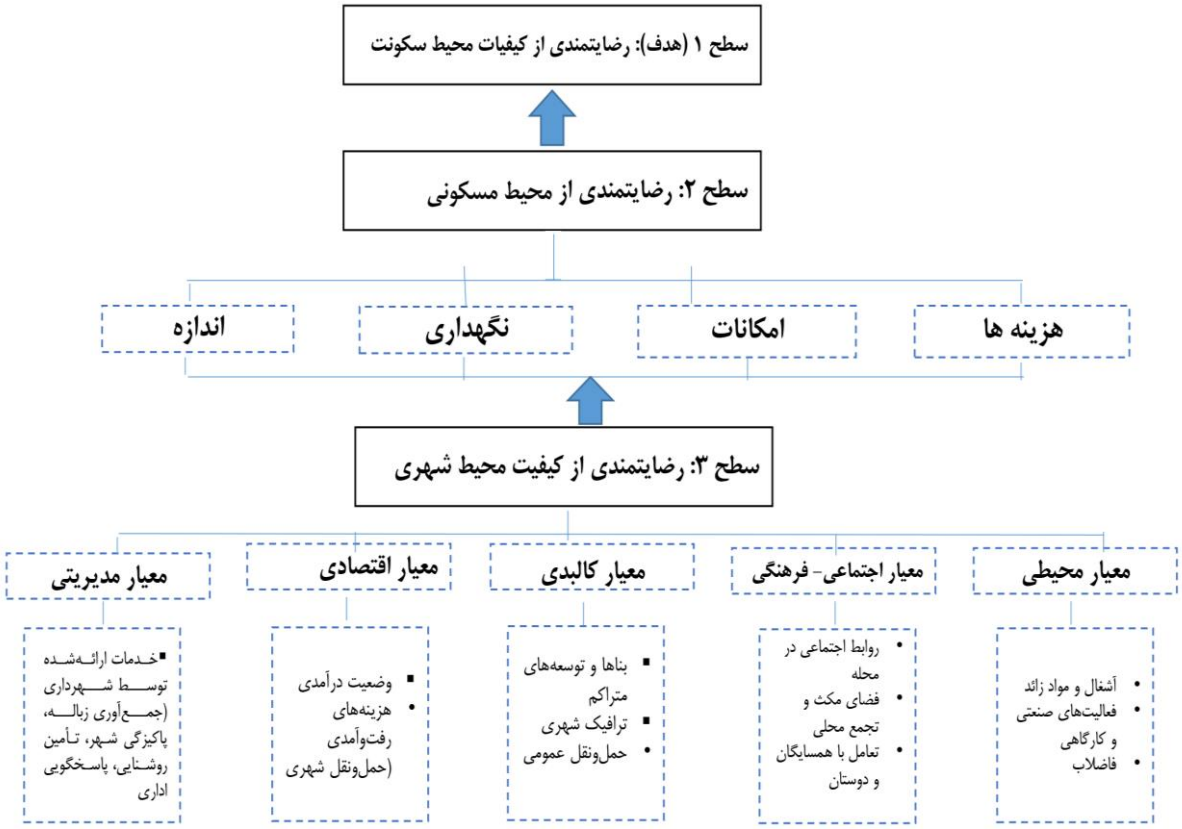
دیدگاه تحقیقات تجربی: این دیدگاه بر مبنای تحقیقات انجام‌شده درزمینه کیفیت محیط استوار است. این دیدگاه متکی بر مطالعاتی است که بر کیفیت محیط سکونتی شهری متمرکزشده باشند، در آن‌ها رضایتمندی از سکونت و محیط معیار غالب ارزیابی باشد، مشاهده گران ساکنان خود محل باشند و محیط‌های سکونتی شهری بر مبنای گستره وسیعی از شاخص‌ها ارزیابی شوند. در این مطالعات، ساکنان در مورد موقعیت و شرایط سکونتی فعلی بر مبنای مجموعه‌ای از شاخص‌های کیفیت مورد سؤال قرار می‌گیرند (Van poll, 1997: 21). رضایتمندی سکونتی به‌منظور تعیین یک چارچوب راهنما برای شناخت خصوصیات ساختاری خانوارها و بافت محل سکونت آن‌ها (اعم از خانه و محله) که بر جوانب گوناگون رضایتمندی تأثیرگذار است، به کار می‌رود. رضایتمندی سکونتی ازآنجاکه بخشی از حوزه رضایتمندی در معنای عام محسوب می‌شود، یکی از موضوعات بسیار مطالعه شده درزمینه محیط مسکونی محسوب می‌شود (Abdul Mohit and etal, 2010: 12). در تعریفی دیگر، رضایتمندی سکونتی معادل میزان رضایت تجربه‌شده فرد یا عضوی از یک خانواده از موقعیت سکونتی فعلی خود

1- Policy's maker perspective

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23225602.1397.6.24.10.7]

محسوب شده است. همچنین رضایتمندی سکونتی به‌عنوان احساس رضایت حاصل از دست پیدا کردن فرد با آمال و نیازهای سکونتی خویش تعریف‌شده و به‌عنوان شاخصی مهم بهروش‌های مختلف به‌وسیله برنامه‌ریزان، معماران، توسعه گران و سیاست‌گذاران به کار می‌رود (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۴). تحلیل و ارزیابی شرایط کیفی محیطهای سکونتی بر اساس نظریه رضایتمندی سکونتی و به‌واسطه روش‌های کمی و مدل‌های تجربی، رویکردی است که امروزه برای شناسایی سطح کلی کیفیت محیط سکونت، مؤلفه‌های محیطی نامطلوب و آسیب‌پذیر، وزن و اهمیت نسبی آن‌ها در میزان کیفیت محیط سکونت به کار می‌رود (میمندی پاریزی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۷)؛ بنابراین کیفیت محیط‌های مسکونی شهری به‌صورت مفهومی سلسله مراتبی و چندبعدی عنوان‌شده است و کیفیت محیط از طریق چند ویژگی اساسی توصیف می‌شود، ازاین‌رو رضایتمندی نیز به صورتی مفهومی با ویژگی‌های چندگانه مطرح می‌گردد (Van poll, 1997: 25).

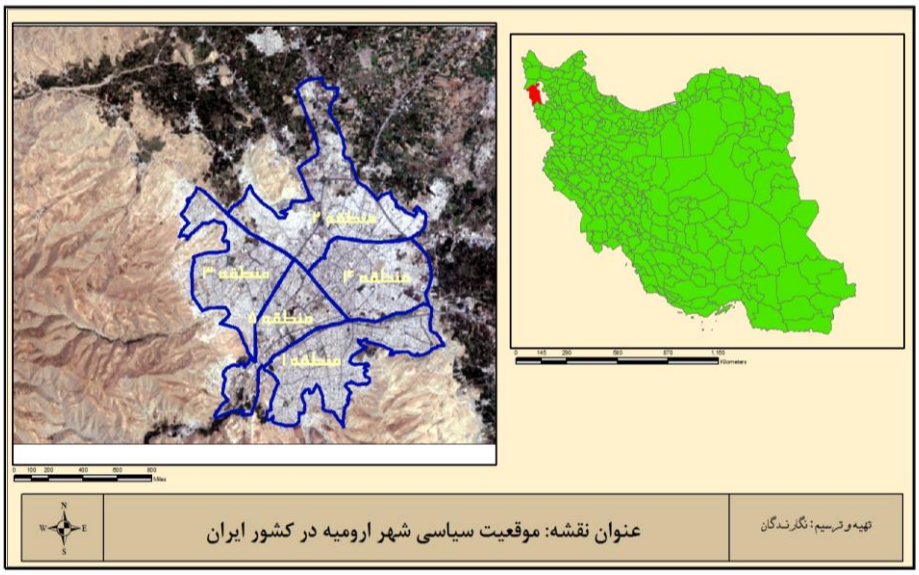


تصویر ۱- مدل مفهومی سنجش کیفیت محیط سکونت شهری با رویکرد رضایتمندی

محدوده موردمطالعه

شهر ارومیه، مرکز شهرستان ارومیه و مرکز استان آذربایجان غربی است که در فاصله ۱۸ کیلومتری دریاچه ارومیه، در مختصات ۴۵ درجه و ۴ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و ۳۷ دقیقه عرض شرقی از مبدأ خط استوا در داخل جلگه‌ای به طول ۷۰ کیلومتر و عرض ۳۰ کیلومتر قرارگرفته است. شهر ارومیه در سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۷۵۰۸۰۵ نفر جمعیت داشته است (مرکز آمار ایران و شهرداری شهر ارومیه، ۱۳۹۵). این شهر با مساحتی حدود ۶۰ کیلومترمربع دارای موقعیت استقراری مناسب بوده و تقریباً در میانه استان واقع‌شده است (مبارکی و عبدلی، ۱۳۹۲: ۵۵). شهر ارومیه ازنظر ساختار فضایی در قالب ۵ منطقه تقسیم‌شده است. نقشه محدوده مناطق در تصویر ۲ آمده است.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]



تصویر ۲- نقشه موقعیت جغرافیایی شهر ارومیه

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی است و با توجه به مؤلفه‌های موردبررسی رویکرد حاکم بر این پـژوهش «توصـیفی – تحلیلـی» اسـت و بـرای گردآوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و میدانی استفاده‌شده است. درروش اسنادی اساس کار مطالعه مبانی نظری، پیشینه تحقیق، استخراج شاخص‌ها و... بوده است که با مراجعه به کتابخانه‌ها و سایت‌های اطلاعاتی مختلف به‌دست‌آمده است. درروش میدانی بنا به ماهیت موضوع از فنون مختلفی مثل پرسشگری و مشاهده عینی استفاده‌شده است. با توجه به موضوع موردمطالعه ابعاد و شاخص‌های کیفیت محیطی با رویکرد رضایتمندی بر اساس طیف ۵ گانه (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) انتخاب‌شده‌اند. جامعه آماری این پژوهش خانوارهـای سـاکن در مناطق شهر ارومیه است. به‌منظور تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده گردید. در این روش، حجم نمونه ۳۸۳ خـانوار بـرآورده و بـین خانوارها توزیع گردید (جدول ۱).

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیتی و تعداد نمونه آماری در مناطق ۵ گانه شهر ارومیه

مناطق	جمعیت	تعداد خانوار	حجم نمونه بر اساس خانوار
منطقه ۱	۲۰۷۱۸۷	۶۴۰۶۱	۸۳
منطقه ۲	۱۶۶۵۳۴	۴۸۲۷۱	۷۵
منطقه ۳	۲۰۷۲۳۷	۵۶۶۴۸	۸۰
منطقه ۴	۹۲۸۲۶	۳۰۵۹۹	۷۳
منطقه ۵	۷۷۰۲۱	۲۴۱۲۳	۷۲
کل	۷۵۰۸۰۵	۲۲۳۴۰۲	۳۸۳

برای بررسی روایی پرسشنامه از دیدگاه‌های کارشناسان و اعضای هیئت‌علمی برنامه‌ریزی شهری بهره گرفته شد. همچنین آلفای کـرون بـاخ به‌دست‌آمده در این تحقیق به میزان ۰/۷۴ بوده است. درنهایت برای تجزیه‌وتحلیل داده‌های پرسشنامه از روش‌های آمار توصیفی و اسـتنباطی مانند میانگین، آزمون تی، کروسکال والیس در محیط SPSS استفاده‌شده است.

تجزیه‌وتحلیل

در ابتدا جهت آشنایی و شناخت هر چه بیشتر جامعه آماری موردمطالعه، خصیصه‌هـای عمـومی پاسخ‌گویـان موردبررسـی قـرار گرفـت. ایـن ویژگی‌های عمومی مطابق با پرسشنامه‌های آماری در قالب ۳ سؤال شامل: جنسیت، سن و سواد تدوین و ارائه‌شده است. طبق تحلیل ازلحـاظ جنسیت ۶۰ درصد پاسخ‌گویان مرد و ۴۰ درصد پاسخ‌گویان زن بوده‌اند، ازلحاظ سن بیشترین تعداد پاسخ‌گویان با ۳۵ درصد بین گروه سنی ۳۵

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1397.6.24.10.7]

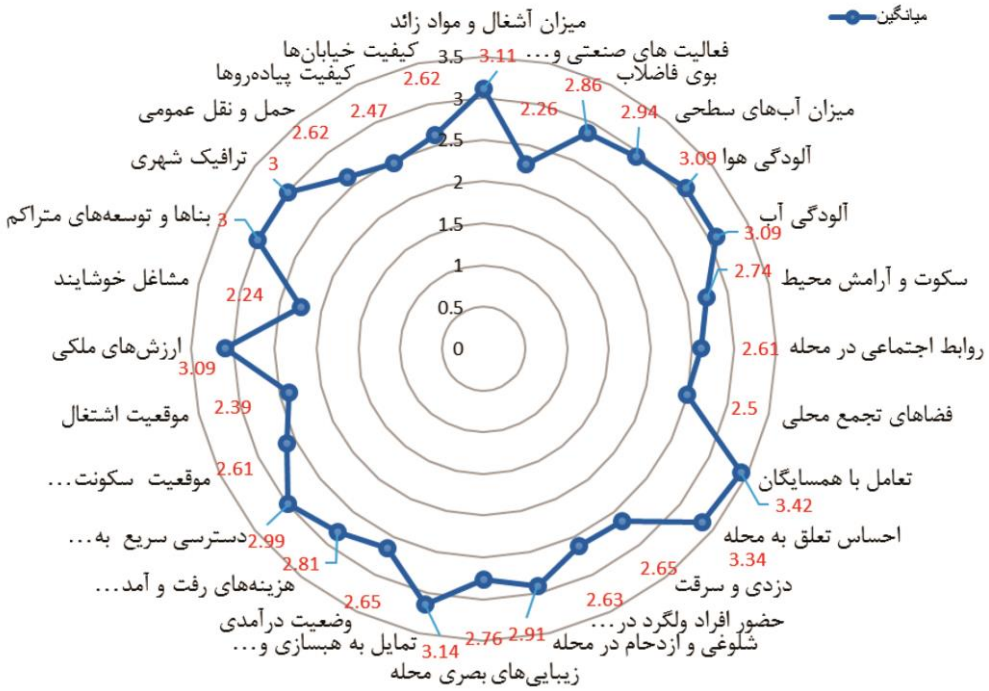
تا ۴۵ سال قرار داشتند. ازلحاظ سواد ۱۰ درصد پاسخگویان بی‌سواد، ۲۸/۱ درصد سیکل، ۱۳/۱ درصد دیپلم، ۲۰/۹ درصد فوق‌دیپلم، ۱۸ درصد لیسانس و ۹/۹ درصد پاسخگویان فوق‌لیسانس و بالاتر بوده‌اند. همچنین گروه شغلی پاسخگویان به ۴ طبقه (شاغل، آزاد، بازنشسته و سایر) تقسیم‌بندی شد که گروه شغلی، آزاد با ۳۳/۲ بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند.
وضعیت مالکیت و قدمت مسکن، هزینه‌های رهن و اجاره، نورگیری و دید منظر، آفتاب‌گرفتگی مسکن و ... در جدول ۲، ذکر گردیده است.

جدول ۲- بررسی کیفیت مسکن به تفکیک نواحی

گویه	نواحی	۱	۲	۳	۴	۵	گویه	نواحی	۱	۲	۳	۴	۵
مالکیت مسکن	رهن	۱۶/۹	۲۲/۷	۲۳/۸	۲۴/۷	۲۳/۶	تسهیلات درون و بیرون منزل مسکونی	کم	۴۳/۴	۲۱/۳	۴۰	۲۰/۵	۳۶/۱
	اجاره	۲۷/۷	۳۰/۷	۲۳/۷	۲۶	۲۲/۲		متوسط	۴۳/۴	۴۴	۴۰	۳۷	۴۱/۷
	مالک	۳۷/۳	۳۷/۳	۳۶/۳	۳۵/۶	۴۰/۳		زیاد	۱۳/۳	۳۴/۷	۲۰	۵۲/۵	۲۲/۲
	سایر	۱۸/۱	۹/۳	۱۶/۳	۱۳/۷	۱۳/۹							
قدمت مسکن	زیر ۵ سال	۲۷/۷	۱۷/۳	۳۰	۲۰/۵	۲۹/۲	زیبایی ساختمان	کم	۲۸/۹	۲۱/۳	۲۸/۳	۱۹/۲	۲۷/۸
								متوسط	۵۱/۸	۳۳/۳	۳۶/۳	۳۲/۹	۳۶/۱
	۵ تا ۷	۳۲/۵	۳۲	۳۳/۸	۳۴/۲	۳۳/۳		زیاد	۱۹/۳	۴۵/۳	۳۵	۴۷/۹	۳۶/۱
	۷ تا ۱۰	۲۱/۷	۱۷/۳	۱۸/۸	۱۶/۴	۱۹/۴							
	۱۰ تا ۱۵	۱۳/۳	۱۳/۳	۱۵	۱۲/۳	۱۱/۱							
	۱۵ سال و بیشتر	۴/۸	۲۰	۲/۵	۱۶/۴	۶/۹							
هزینه‌های رهن و اجاره	کم	۱۶/۹	۲۴	۲۶/۳	۲۶	۲۳/۶	تعداد اتاق	کافی	۴۹/۴	۴۴	۶۲/۵	۵۰/۷	۵۵/۶
	متوسط	۳۴/۹	۲۹/۳	۳۶/۳	۴۳/۸	۳۴/۷		ناکافی	۵۰/۶	۵۶	۳۷/۵	۴۹/۳	۴۴/۴
	زیاد	۴۸/۲	۴۶/۷	۳۷/۵	۳۰/۱	۴۱/۷							
نورگیری و دید منظر	مطلوب	۵۵/۴	۵۴/۷	۶۰	۵۳/۴	۵۹/۷	فضای انبار	کافی	۴۸/۲	۵۰/۷	۵۷/۵	۴۶/۶	۵۴/۲
	نامطلوب	۴۴/۶	۴۵/۳	۴۰	۴۶/۶	۴۶/۶		ناکافی	۵۱/۸	۴۹/۳	۴۲/۵	۵۲/۲	۴۵/۸
آفتاب‌گرفتگی منزل مسکونی	کم	۳۲/۵	۱۷/۳	۲۱/۳	۱۶/۴	۱۶/۷							
	متوسط	۳۳/۷	۳۴/۷	۳۱/۳	۳۴/۲	۲۹/۲							
	زیاد	۳۳/۷	۴۸	۴۷/۵	۴۹/۳	۵۴/۲							

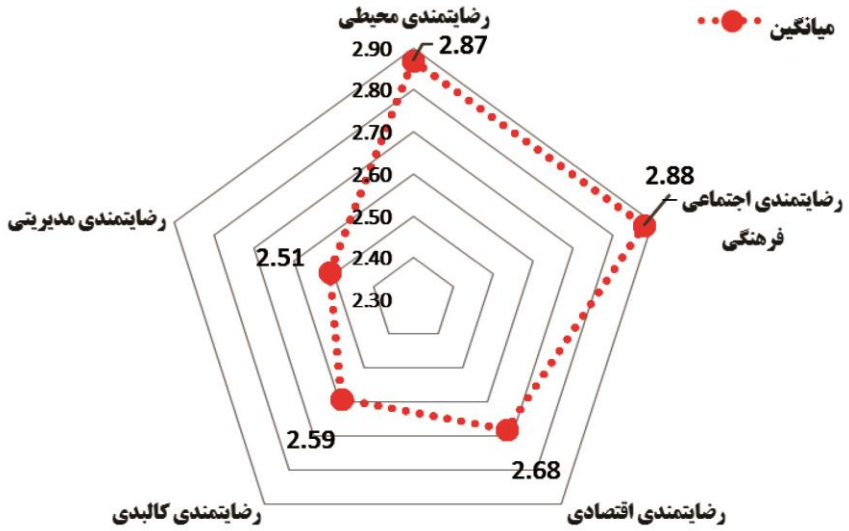
در این بخش از بررسی، هر یک از گویه‌های کیفیت محیط سکونت شهری اندازه‌گیری شد و سپس وضعیت آن‌ها تعیین گردیده است. میانگین سنجش کیفیت سکونت شهری عددی است حداقل ۱ و حداکثر ۵ که می‌توان عدد ۳ را به‌عنوان حد وسطی برای آن در نظر گرفت. در گویه‌های مثبت اگر عدد از ۳ بزرگ‌تر و به ۵ نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده وضعیت مناسب، ولی در گویه‌های منفی این رابطه برعکس است؛ یعنی اگر اعداد به ۱ نزدیک‌تر باشند، نشان‌دهنده وضعیت مناسب و اگر به ۵ نزدیک‌تر باشند، گویای آن است که گویه‌های کیفیت محیط سکونت شهری در وضعیت نامناسبی قرار دارند.
یافته‌های توصیفی حاصل گویه‌ها نشان می‌دهد که تعامل با همسایگان با میانگین ۳/۴۲، احساس تعلق به محله ۳/۳۴، تمایل به بهسازی و نوسازی ۳/۱۴، ارزش ملکی با ۳/۰۹ و بناهای متراکم با میانگین ۳ در بین شاخص‌های مثبت از وضعیت خوبی برخوردار هستند. در بین گویه‌ها، میزان آشغال و موارد زائد با میانگین ۳/۱۱، آلودگی آب‌وهوا با ۳/۰۹ و ترافیک شهری با میانگین ۳ وضعیت مناسبی ندارند و شهروندان از این گویه‌ها رضایت نداشته‌اند. گویه‌هایی چون دزدی و سرقت و حضور افراد ولگرد در محله و مناطق نیز میانگین کمتر از ۳ دارند (تصویر ۳).

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]



تصویر ۳- وضعیت گویه‌های کیفیت محیط سکونت شهری در شهر ارومیه

در تصویر ۳ گویه‌ها بالا در غالب ۵ بعد محیطی، اجتماعی – فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و مدیریتی تقسیم‌شده‌اند. طبق نتایج میانگین بعد محیطی ۲/۸۷، بعد اجتماعی – فرهنگی ۲/۸۸، بعد اقتصادی ۲/۶۸، بعد کالبدی ۲/۵۹ و میانگین بعد مدیریتی ۲/۵۱ است. با توجه به آنکه گویه‌های بعد محیطی منفی می‌باشند، شهروندان کمترین رضایت را از بعد محیطی داشته‌اند. بیشترین رضایت نیز متعلق به بعد اجتماعی فرهنگی[1] است (تصویر ۴).



تصویر ۴- وضعیت ابعاد کیفیت محیط سکونتی شهر ارومیه

در ادامه جهت مقایسه یا تفاوت بین میانگین ابعاد به تفکیک مناطق ۵ گانه شهر ارومیه از آزمون تی تک نمونه استفاده‌شده است. نتایج به‌دست‌آمده به شرح ذیل است:

۱. در این بعد گویه های دزدی و سرقت و حضور افراد ولگرد در محیط SPSS معکوس شده‌اند.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1397.6.24.10.7]

منطقه یک: در این منطقه وضعیت هیچ‌کدام از ابعاد مناسب نیست. ولی بعد اجتماعی – فرهنگی به نسبت از وضعیت بهتری برخوردار است. بعد محیطی نیز به نسبت میانگین بالایی را به خود اختصاص داد که با توجه به گویه‌های منفی این بعد مسئله‌ای جدی برای سکونت شهری محسوب می‌شود. ابعاد مدیریتی، کالبدی و اقتصادی منطقه یک نیز با سطح ایده آل فاصله‌دارند.

منطقه دو: بحران محیطی نیز در این منطقه جدی است و نارضایتی شهروندان را به دنبال داشته است. دیگر ابعاد نیز از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

منطقه سه: میانگین نارضایتی شهروندان از بعد محیطی در منطقه سه ۲/۸۳ است. میانگین رضایتمندی از ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و مدیریتی نیز به ترتیب ۲/۸۱، ۲/۸۰، ۲/۶۳ و ۲/۳۶ است. وضعیت اقتصادی و اجتماعی این منطقه مشابه هم هستند.

منطقه چهار: شرایط کیفیت سکونت در این منطقه نسبت به مناطق دیگر بهتر است. البته به همان مقدار که شهروندان از وضعیت اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و مدیریتی رضایت دارند به همان مقدار از وضعیت محیطی سکونت شهری ناراضی هستند.

منطقه پنج: شرایط کیفیت سکونت در منطقه پنج نسبت به دیگر مناطق پایین‌تر است ازلحاظ برخورداری از ابعاد کیفیت کمترین رضایت را داشته‌اند؛ ازجمله علت‌های اثرگذار بر این مسئله می‌توان به قدمت پایین این منطقه، نوسازی بودن محلات شهری این منطقه، بافت حاشیه‌ای، ضعف شهرداری و شورای شهر، بی‌توجهی سیاست شهری، پایین بودن سرمایه مالی، سکونت قشر پایین جامعه و... اشاره کرد (جدول ۳).

جدول ۳- نتایج آزمون تی جهت سنجش کیفیت محیط سکونتی در مناطق ۵ گانه شهر ارومیه

One-Sample Test						
		Test Value = 3				
منطقه		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean	Mean Difference
۱	محیطی	-۲/۵۳	۸۲	۰/۰۰۱	۲/۸۶	-۰/۱۳
	اجتماعی	-۰/۷۶	۸۲		۲/۹۴	-۰/۰۵
	اقتصادی	-۶/۳۹	۸۲		۲/۶۲	-۰/۳۷
	کالبدی	-۹/۱۳	۸۲		۲/۵۰	-۰/۴۹
	مدیریتی	-۱۱/۳	۸۲		۲/۱۹	-۰/۸۰
۲	محیطی	-۲/۹۹	۷۴		۲/۸۴	-۰/۱۶
	اجتماعی	-۳/۲۹	۷۴		۲/۸۳	-۰/۱۶
	اقتصادی	-۹/۷۰	۷۴		۲/۴۰	-۰/۵۹
	کالبدی	-۱۳/۶	۷۴		۲/۴۴	-۰/۵۵
	مدیریتی	-۵/۰۸	۷۴		۲/۶۴	-۰/۳۵
۳	محیطی	-۲/۷۵	۷۹		۲/۸۳	-۰/۱۶
	اجتماعی	-۳/۶۲	۷۹		۲/۸۱	-۰/۱۸
	اقتصادی	-۲/۵۷	۷۹		۲/۸۰	-۰/۱۹
	کالبدی	-۵/۱۵	۷۹		۲/۶۳	-۰/۳۶
	مدیریتی	-۷/۹۱	۷۹		۲/۳۶	-۰/۶۳
۴	محیطی	۰/۲۶	۷۲		۳/۰۱	۰/۰۱
	اجتماعی	۰/۹۹	۷۲		۳/۰۵	۰/۰۵
	اقتصادی	-۰/۰۴	۷۲		۲/۹۹	-۰/۰۰۳
	کالبدی	۰/۷۲	۷۲		۳/۰۴	۰/۰۴
	مدیریتی	-۰/۱۶	۷۲		۲/۹۸	-۰/۰۱

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]

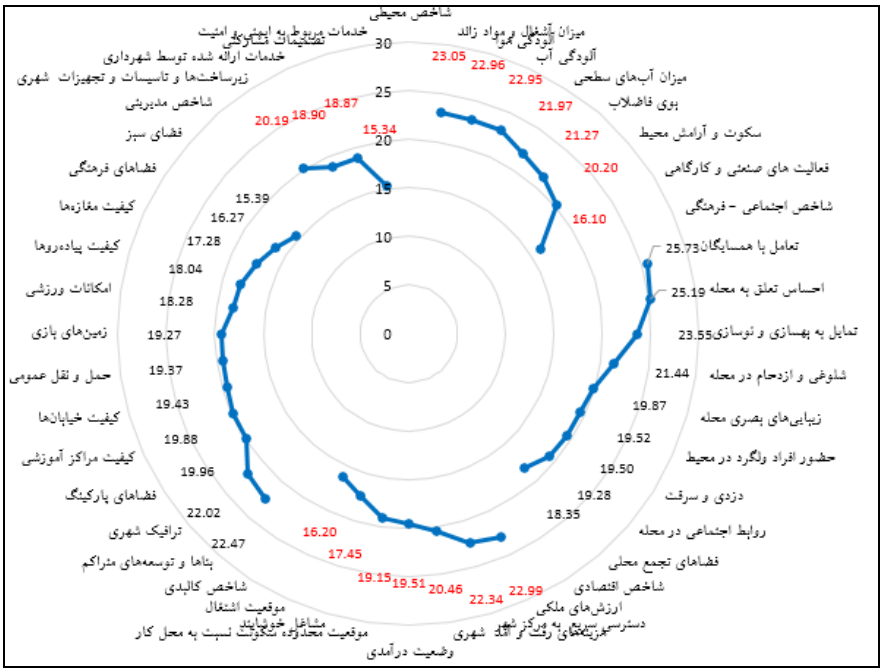
	محیطی	-۲/۷۹	۷۱	۲/۸۳	-۰/۱۶
	اجتماعی	-۳/۸۹	۷۱	۲/۷۹	-۰/۲۰
۵	اقتصادی	-۶/۷۱	۷۱	۲/۶۱	-۰/۳۸
	کالبدی	-۹/۸۵	۷۱	۲/۳۵	-۰/۶۴
	مدیریتی	-۶/۶۱	۷۱	۲/۴۱	-۰/۵۸

تکنیک کروسکال والیس بر اساس دیدگاه و نظرات شهروندان رتبه هر منطقه به تفکیک ابعاد را به دست آورده است. طبق این تکنیک منطقه ۴ رتبه اول، منطقه ۳ رتبه دوم، منطقه ۱ رتبه سوم، منطقه ۲ رتبه ۴ و منطقه ۵ رتبه پنج را ازلحاظ رضایتمندی از کیفیت سکونت شهری به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۴).

جدول ۴- میانگین رتبه‌ای کیفیت سکونت شهری در مناطق ۵ گانه شهر ارومیه

۱	۱۹۰	۴	۱۹۹	۲	۱۷۶	۳	۱۸۱	۳	۱۴۷	۵	۱۷۳	۳
۲	۱۸۶	۲	۱۸۰	۳	۱۶۵	۴	۱۴۴	۵	۲۱۶	۲	۱۵۵	۴
۳	۱۷۹	۱	۱۷۷	۴	۱۸۶	۲	۲۱۱	۲	۱۷۲	۴	۱۹۰	۲
۴	۲۲۲	۵	۲۳۰	۱	۲۷۷	۱	۲۴۳	۱	۲۴۹	۱	۱۹۶	۱
۵	۱۸۲	۳	۱۷۲	۵	۱۴۶	۵	۱۸۰	۴	۱۸۰	۳	۱۴۶	۵

اولویت‌بندی شاخص‌های کیفیت سکونت مناطق شهری ارومیه



تصویر ۵- اولویت‌بندی شاخص‌های کیفیت سکونت مناطق شهری ارومیه

در این قسمت گویه‌های پژوهش طبق تصویر ۵ در ابعاد محیطی، اجتماعی – فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و مدیریتی بر اساس میانگین به‌دست‌آمده رتبه‌بندی شده‌اند. در بعد محیطی فعالیت صنعتی کمترین میانگین و آشغال و مواد زائد، آلودگی هوا، آب، آب‌های سطحی و بوی فاضلاب بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به وضعیت نامناسب بعد محیطی، مدیریت شهری ارومیه باید جهت رفع این مشکلات و افزایش کیفیت سکونتی اقداماتی انجام دهد. در بعد اجتماعی فرهنگی، میانگین گویه‌های تعامل با همسایگان، احساس تعلق به محله و شهر، تمایل به بهسازی و نوسازی بالاست. عوامل مذکور می‌توانند به‌عنوان نقاط قوت موردتوجه قرار گیرند. در بعد اقتصادی نیز ارزش

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1397.6.24.10.7]

و قیمت املاک و هزینه‌های رفت‌وآمد شهری بالاست. این عامل نارضایتی شهروندان بخصوص اقشار کم‌درآمد را به دنبال داشته است. مشاغل خوشایند، موقعیت اشتغال، موقعیت محدوده سکونت نسبت به محل کار نیز از دیگر مواردی هستند که در بعد اقتصادی نارضایتی شهروندان را به دنبال داشته است. در بعد کالبدی نیز شهروندان به ترتیب نسبت به فضای سبز، فضاهای فرهنگی، کیفیت مغازه‌ها، کیفیت پیاده‌روها، امکان ورزشی و... رضایت نداشته‌اند و شهروندان وضعیت این عوامل را مناسب نیازهای خود ندانسته‌اند؛ درنهایت در بعد مدیریتی شهروندان بیشترین رضایت را نسبت به زیرساخت‌ها و تأسیسات و کمترین رضایت را نسبت به خدمات مربوط به ایمنی و امنیت داشته‌اند.
بنابراین، بر اساس نتایج حاصل، مدیریت شهری ارومیه می‌تواند بر اساس وضعیت هر گویه اقداماتی جهت افزایش رفاه و کیفیت زندگی شهروندان انجام دهد و موجبات رضایتمندی شهروندان را فراهم آورد.

نتیجه‌گیری

کیفیت محیط شهری، یکی از دغدغه‌های نوین نهادهای مدیریت و برنامه‌ریزی در سال‌های اخیر بوده است. پاسخ به نیازهای سکونتی و خدماتی باعث شده که کم‌تر به این مقوله مهم و تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهری توجه شود. سنجش کیفیت سکونت شهری در شهر ارومیه نشان می‌دهد که تعامل با همسایگان با میانگین ۳/۴۲، احساس تعلق به محله ۳/۳۴، تمایل به بهسازی و نوسازی ۳/۱۴، ارزش ملکی با ۳/۰۹ و بناهای متراکم با میانگین ۳ در بین شاخص‌های مثبت از وضعیت خوبی برخوردار هستند. در بین گویه ها، میزان آشغال و موارد زائد با میانگین ۳/۱۱، آلودگی آب‌وهوا با ۳/۰۹ و ترافیک شهری با میانگین ۳ وضعیت مناسبی ندارند و شهروندان از این گویه ها رضایت نداشته‌اند. گویه‌هایی چون دزدی و سرقت و حضور افراد ولگرد در محله و مناطق نیز میانگین کمتر از ۳ دارند. به‌صورت کلی میانگین بعد محیطی ۲/۸۷، بعد اجتماعی – فرهنگی ۲/۸۸، بعد اقتصادی ۲/۶۸، بعد کالبدی ۲/۵۹ و میانگین بعد مدیریتی ۲/۵۱ است. با توجه به آنکه گویه‌های بعد محیطی منفی می‌باشند، شهروندان کمترین رضایت را از بعد محیطی داشته‌اند. بیشترین رضایت نیز متعلق به بعد اجتماعی فرهنگی است. در ادامه جهت مقایسه یا تفاوت بین میانگین ابعاد به تفکیک مناطق ۵ گانه شهر ارومیه از آزمون تی تک نمونه استفاده‌شده است. نتایج به‌دست‌آمده گویای آن است که در منطقه ۱، وضعیت هیچ‌کدام از ابعاد مناسب نیست. در منطقه ۲، بحران محیطی جدی است و نارضایتی شهروندان را به‌دنبال داشته است. دیگر ابعاد نیز از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند. وضعیت ابعاد در منطقه ۳، نیز رضایت‌بخش نبوده است. در منطقه ۴، شرایط کیفیت سکونت نسبت به مناطق دیگر بهتر است. البته به همان مقدار که شهروندان از وضعیت اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و مدیریتی رضایت دارند به همان مقدار از وضعیت محیطی سکونت شهری ناراضی هستند. در منطقه ۵، شرایط کیفیت سکونت نسبت به دیگر مناطق پایین‌تر است ازلحاظ برخورداری از ابعاد کیفیت کمترین رضایت را داشته‌اند.
جهت رتبه‌بندی دقیق مناطق از تکنیک کروسکال والیس بهره گرفته شد. بر اساس این تکنیک منطقه ۴ رتبه اول، منطقه ۳ رتبه دوم، منطقه ۱ رتبه سوم، منطقه ۲ رتبه ۴ و منطقه ۵ رتبه پنج را ازلحاظ رضایتمندی از کیفیت سکونت شهری به خود اختصاص داده‌اند.
درنهایت گویه‌های پژوهش در ابعاد محیطی، اجتماعی – فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و مدیریتی بر اساس میانگین به‌دست‌آمده رتبه‌بندی شده‌اند. در بعد محیطی فعالیت صنعتی کمترین میانگین و آشغال و مواد زائد، آلودگی هوا، آب، آب‌های سطحی و بوی فاضلاب بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به وضعیت نامناسب بعد محیطی، مدیریت شهری ارومیه باید جهت رفع این مشکلات و افزایش کیفیت سکونتی اقداماتی انجام دهد. در بعد اجتماعی فرهنگی، میانگین گویه‌های تعامل با همسایگان، احساس تعلق به محله و شهر، تمایل به بهسازی و نوسازی بالاست. عوامل مذکور می‌توانند به‌عنوان نقاط قوت موردتوجه قرار گیرند. در بعد اقتصادی نیز ارزش و قیمت املاک و هزینه‌های رفت‌وآمد شهری بالاست. این عامل نارضایتی شهروندان بخصوص اقشار کم‌درآمد را به دنبال داشته است. مشاغل خوشایند، موقعیت اشتغال، موقعیت محدوده سکونت نسبت به محل کار نیز از دیگر مواردی هستند که در بعد اقتصادی نارضایتی شهروندان را به دنبال داشته است. در بعد کالبدی نیز شهروندان به ترتیب نسبت به فضای سبز، فضاهای فرهنگی، کیفیت مغازه‌ها، کیفیت پیاده‌روها، امکان ورزشی و... رضایت نداشته‌اند و شهروندان وضعیت این عوامل را مناسب نیازهای خود ندانسته‌اند؛ درنهایت در بعد مدیریتی شهروندان بیشترین رضایت را نسبت به زیرساخت‌ها و تأسیسات و کمترین رضایت را نسبت به خدمات مربوط به ایمنی و امنیت داشته‌اند.
نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پیشین، اسماعیل[1] و همکاران (۲۰۱۵)، هوانگ و دیو[2] (۲۰۱۵)، ووک کورو و اونی[3] (۲۰۱۴)، چیارازو[4](۲۰۱۴)، جعفری مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۶)، براتی و کاکاوند (۱۳۹۲)، رفیعیان و همکاران (۱۳۹۰) و ملکی و حبیبی (۱۳۹۰) مطابقت دارد.

1 . Ismail
2 . Huang & Du
3 . Wokekoro & Owei
4 . Chiarazzo

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]

جهت ارتقاء کیفیت محیط سکونت و افزایش رضایتمندی شهروندان شهر ارومیه پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

- مشارکت گیری از شهروندان توسط نهادهای شهری جهت رفع مشکلات شهری؛
- توزیع برابر خدمات شهری در بین مناطق و توجه بیشتر به مناطق ۵ و ۲؛
- جمع‌آوری به‌موقع زباله‌ها و مواد زائد در سطح مناطق؛
- احداث ایستگاه حمل‌ونقل شهری؛
- افزایش امکانات ورزشی؛
- احداث پارکینگ در سطح شهر؛
- افزایش سرانه فضای سبز؛
- ارتقا کیفیت پیاده‌روها و خیابان‌ها؛
- کاهش آلودگی آب‌وهوا و توجه جدی به مسائل زیست‌محیطی؛
- تقویت همدلی و روابط اجتماعی بین شهروندان؛
- رفع معضل بیکاری؛
- و ...

منابع

- براتی، ن.، کاکاوند، ا. (۱۳۹۲). ارزیابی تطبیقی کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان (نمونه موردی: شهر قزوین) نشریه هنرهای زیبا و معماری و شهرسازی. ۱۸، ۳، ۲، ۲۳-۲۵.
- تقوایی، ع.ا.، و معروفی، س. (۱۳۸۹). تأثیر فضاهای شهری بر ارتقاء کیفیت محیط با تأکید بر نقش مساجد. همایش بین‌المللی تهران.
- تقوایی، ع.ا.، معروفی، س.، و پهلوان، س. (۱۳۹۱). ارزیابی تأثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی شهروندان (موردی: محله آپکوه شهر مشهد). فصلنامه نقش‌جهان. ۳، ۱۰، ۴۳-۵۴.
- جعفری مهرآبادی، م.، الله یاری اصلی ارده، ش.، و شکرگزار، ا. (۱۳۹۶). سنجش کیفیت محیط سکونتی شهری (موردی: محله خرمشهر و ضیا بری شهر رشت). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری. دوره۵، شماره۱، ۱۲۷-۱۰۷.
- رحمانی، آ.، نظری، و.ا.، و طاهر خانی، ر. (۱۳۹۵). بررسی کیفیت محیط شهری و تأثیر آن در ارتقاء میزان رضایتمندی شهروندان رودهن. فصلنامه پژوهش اجتماعی. ۸، ۳۳، ۱۵۶-۱۳۶.
- رفیعیان، م.، امین صالحی، ف.، و تقوایی، ع. (۱۳۸۹). سنجش کیفیت محیط سکونت در شهرک اکباتان تهران. فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا. ۱۴، ۴، ۸۵-۶۴.
- رفیعیان، م.، مولودی، ج.، و پور طاهری، م. (۱۳۹۰). سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید، مطالعه موردی: شهر جدید هشتگرد. فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا. ۱۵، ۳، ۳۸-۲۰.
- رفیعیان، م.، و مولوی، ج. (۱۳۹۱). رویکردها و روش‌های سنجش کیفیت محیط مسکونی شهر. تهران: انتشارات آذر بخش، چاپ اول.
- فاضل نیا، غ.، شمس‌الدینی، ع.، و دهقانی، ک. (۱۳۹۲). تحلیلی بر کیفیت مکان در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان ممسنی (مطالعه موردی: بخش دشمن زیاری). فصلنامه کاوش‌های جغرافیایی مناطق روستایی. ۱، ۲، ۲۲۰-۱۹۵.
- فرجی سبک‌بار، ح.ع. (۱۳۹۵). ارائه مدلی برای ارزیابی کیفیت محیط طبیعی نواحی روستایی به کمک سیستم دانش‌بنیان. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. ۵، ۱، ۱۳، ۱۸-۱.
- ملکی، ل.، و حبیبی، م. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت محیط در محله‌های شهری (موردی: محله چیذر). دو فصلنامه معماری و شهرسازی. ۱۲۷،۹۰-۱۱۳.
- میمندی پاریزی، ص.، حبیبی، ک.، و مهدوی، ا. (۱۳۹۴). سنجش و مقایسه کیفیت سکونت در بافت‌های قدیم و جدید شهری کرمان. مجله آمایش جغرافیایی فضا. ۵، ۱۸، ۱۰۵-۸۸.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23225602.1397.6.24.10.7]

– Banzhaf, E., de la Barrera, F., Kindler, A., Reyes-Paecke, S., Schlink, U., & Welz, J. (2014). A conceptual framework for integrated analysis of environmental quality and quality of life. Ecological Indicators, 45, 664-668.
– Brown, A.L. (2003). Increasing the utility of urban environmental quality information, Landscape and Urban planning, 65, 85-93.
– Chiarazzo, V., Coppola, P., Dell'Olio, L., Ibeas, A., & Ottomanelli, M. (2014). The Effect of Environmental Quality on Residential Choice Location, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 162, 178-187.
– Huang, Z., & Du, X. (2015). Assessment and determinants of residential satisfaction with public housing in Hangzhou", China, Habitat International, 47: 218-230.
– Ismail, F., Jabar, I. L., Janipha, N. A. I., & Razali, R. (2015). Measuring the Quality of Life in Low Cost Residential Environment. Procedia Social and Behavioral Sciences 168, 270-279.
– Kazanori, H., & Jian, G. (2006). Building communities from the inside out: a path toeard finding and mobilizing a community›sassets, institute for policy research, distributed exclusively by ACTA publications, Chicago.
5-18, 2003.
– Van Kamp I., Leidelmeijer K., Marsman G., & de Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being toward a conceptual framework and demarcation of concepts: A literature study, Landscape and Urban Planning, 65.
– Van poll, R. (1997).The perceived quality of the urban residential environment: A multi attribute evaluation; PhD Thesis, University of Groningen (RuG), The Netherland.
– Wokekoro, E., & Owei, O. (2014). An Assessment of Residential Quality of Life in Planned Areas in Port Harcourt Municipality", Nigeria, Merit Research Journal of Environmental Science and Toxicology, 2, 2, 012-026.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1397.6.24.10.7]